

red. prof. dr. sc. Josipa Mrša

Ekonomski fakultet, Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, Republika Hrvatska
mrsa@efri.hr

Josip Čičak, mag. oec.

Ekonomski fakultet, Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, Republika Hrvatska
josip.cicak@efri.hr

IZVJEŠTAVANJE O VLASTITIM IZDANIM FINANCIJSKIM INSTRUMENTIMA

Stručni rad

Sažetak

Izveštavanje o financijskim instrumentima područje je u kojem su u posljednjem desetljeću učinjene najznačajnije promjene u financijskom izvještavanju. Smatra se da je izvještavanje u ovom području najznačajniji uzročnik posljednje svjetske financijske krize. Stoga je, da bi se postigao red u ovom području, donesen standard MSFI 9, Financijski instrumenti. Ipak, pojedina područja izvještavanja o financijskim instrumentima ostaju otvorena za raspravu. Ovaj rad analizira izvještavanje o vlastitim financijskim instrumentima prema MSFI i EU računovodstvenim direktivama te daje kritiku izvještavanja o vlastitim financijskim instrumentima prema EU računovodstvenim direktivama.

Ključne riječi: *Vlastiti financijski instrumenti, financijsko izvještavanje, EU računovodstvene direktive*

JEL: M 41

1. UVOD

Odredbe MSFI 9 prvi su puta objavljene 2009. godine, a sadrže osnovne odredbe o klasificiranju i mjerenju financijskih instrumenata, nakon čega su uslijedile brojne objave prijedloga, komentara, izmjena prethodnih odredaba, do konačnog, upravo objavljenoga teksta standarda. MSFI 9 postavljen je kao logičan, cjelovit standard o klasifikaciji i mjerenju vrijednosti financijske imovine koji se odnosi na poslovni model upravljanja financijskim instrumentima i obilježjima njihova novčanog tijeka. Uz financijsku imovinu, standardom se definira i regulira računovodstveno prikazivanje financijskih instrumenata s obilježjima kapitala te obveza po financijskim instrumentima. Razgraničenje između financijskih instrumenata kapitala i financijskih obveza postavljeno je MRS-om 32, Financijski

instrumenti: prezentiranje. Ovaj standard između ostalog definira da se trezorske dionice prikazuju u računovodstvu kao umanjenje glavnice. Uplaćena vrijednost ili naplaćena vrijednost njihovom ponovnom prodajom priznaje se izravno kao promjena vrijednosti glavnice. Što je u skladu s osnovnom računovodstvenom jednadžbom, tj. činjenicom da je vrijednost glavnice poduzeća rezidualna vrijednost procijenjene vrijednosti imovine i procijenjene vrijednosti obveza. Istodobno uz višestruke objave dopuna, amandmana i tumačenja IASB-a koje se odnose na financijske instrumente te stoga i na vlastite izdane financijske instrumente, Komisija EU je u svojim računovodstvenim direktivama, i ranije objavljenim i u najnovijoj objavi iz 2013. godine razvrstala vlastite izdane financijske instrumente u poziciju imovine.

2. FINANCIJSKI INSTRUMENTI

Financijska imovina i financijske obveze osnovni su elementi financijskog izvještavanja, a efektuiraju se, između ostalog, i financijskim instrumentima.

Financijska imovina¹ definira se kao novac, udjel u vlasničkoj glavnici poduzeća, ili ugovor koji poduzeću daje pravo da:

1. primi novac ili drugi financijski instrument od drugog poduzeća,
2. razmijeni financijski instrument za drugi financijski instrument pod povoljnijim uvjetima.

Financijski instrumenti² definiraju se kao novac, udjel u vlasničkoj glavnici, ili ugovor koji ispunjava oba sljedeća uvjeta:

1. poduzeće izlaže **ugovornoj obvezi** kojom će:
 - ◆ isporučiti novac ili drugi financijski instrument drugom poduzeću, ili
 - ◆ razmijeniti financijski instrument pod potencijalno nepovoljnijim uvjetima s drugim poduzećem.
2. Omogućava drugom poduzeću **ugovoreno pravo** da:
 - ◆ primi novac ili drugi financijski instrument od poduzeća s kojim ima ugovor,

¹ Flood, M. J., GAAP 2014., *Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles*, Wiley 2014.

² Ibid.

- ◆ razmijeni financijski instrument pod potencijalno povoljnim uvjetima.

Premda se čini da se definicija financijskih instrumenata obrazlaže pojmom financijskih instrumenata, smisao njihove definicije vrlo je jasan. Njome se zahtijeva da se ugovorena obveza podmiri ili novcem ili vlasničkim udjelom u poduzeću.

3. VLASTITI IZDANI FINANCIJSKI INSTRUMENTI

Prema izdavatelju, financijski instrumenti mogu biti financijska imovina, financijske obveze i vlasnički financijski instrumenti³, koji uključuju i nekontrolirajuće udjele. Prema MRS-u 32, klasifikacija financijskih instrumenata vrlo je jednostavna, a određena je ugovornim odnosom poduzeća i ulagatelja.⁴ Unatoč tome, praksa može biti vrlo komplicirana. MRS 32 razmatra klasifikaciju izdanih instrumenata na dvije razine. Prva je određenje instrumenta kao obveze ili instrumenta glavnice.⁵ Financijski instrument je ugovorena obveza kojom se poduzeće obvezuje drugom poduzeću isplatiti novac ili drugu financijsku imovinu ili razmijeniti financijsku imovinu ili financijske obveze pod nepovoljnim uvjetima za poduzeće. Ugovor koji se može namiriti vlastitim vlasničkim instrumentima je nederivativni instrument za kojeg će poduzeće isporučiti promjenljiv broj vlastitih vlasničkih instrumenata. Ugovor je derivativni instrument, koji će se namiriti iznosom novca koji nije fiksni ili drugom financijskom imovinom za fiksni broj vlasničkih instrumenata drugog poduzeća.

Vlasnički instrument je svaki ugovor koji dokazuje udjel u ostatku imovine drugog poduzeća nakon podmirenja svih njegovih obveza. Pritom je financijski instrument vlasnički instrument, a ne obveza, samo pod uvjetom da ne uključuje nikakvu obvezu isporuke novca ili druge financijske imovine drugom subjektu, a ni razmjene financijske imovine prema uvjetima koji su potencijalno nepovoljni za izdavatelja.

Financijski instrumenti klasificiraju se kod inicijalnog priznavanja i, u načelu, nakon toga se klasifikacija ne mijenja.

Druga razina podrazumijeva da se izdavanje financijskog instrumenta poduzeća za podmirenje obveze klasificira kao vlasnički instrument, ali se zahtijeva od poduzeća da razmotri može li se transakcija u cjelini smatrati obvezom. Takva tipična transakcija jest transakcija izdavanja varijabilnog broja vlasničkih instrumenata za dogovorenu vrijednost.

³ Beyersdorff, M et al, *International GAAP®2016 Generally Accepted Accounting Practice under International Financial Reporting Standards*, Wiley & Ernst and Young

⁴ IASB, IAS 32, para 15.

⁵ MRS 32, para 11.

4. KLASIFIKACIJA INSTRUMENATA GLAVNICE

Prema američkom standardu ASC 480⁶, vlastiti izdani nevezani financijski instrumenti klasificirat će se prema neizvjesnim obvezama koje mogu uzrokovati. Prema ovom kriteriju moguće je klasificirati kao obveze tri vrste instrumenata:

1. dionice s obvezom reotkupa,
2. instrumenti koji su različiti od izdanih dionica, a pri izdavanju sadrže obvezu reotkupa, i
3. instrumenti koji sadrže uvjetnu ili bezuvjetnu obvezu izdavanja varijabilnog broja izdavateljevih dionica, a njezina se vrijednost pri inicijalnom vrednovanju može utvrditi na način:
 - ◆ fiksna vrijednost poznata je pri izdavanju (npr. obveza isplate u dionicama kojima je fer vrijednost određena na dan podmirenja obveze, primjerice na 1.000 NJ),
 - ◆ prema nekoj drugoj vrijednosti koja nije fer vrijednost izdanih dionica izdavatelja (npr. obveza isplate u dionicama prema vrijednosti zlata na određeni dan),
 - ◆ vrijednosti koja se ponaša različito od promjena u fer vrijednosti izdanih dionica (npr. vrijednost put opcije).

Dužnički instrumenti klasificiraju se kao obveze zbog svoje pravne forme.⁷ Međutim, određeni financijski instrumenti koji imaju formu obveze, mogu se uvrstiti u skupinu instrumenata glavnice. Primjerice, obveze koje će se podmiriti varijabilnim brojem dionica, a njihova tekuća fer vrijednost mora biti jednaka vrijednosti glavnice duga na dan podmirenja obveze, također će se prikazati kao obveza. Dužnički instrumenti vrednuju se prema amortiziranom trošku nabave, osim ako je odabrana opcija vrednovanja po fer vrijednosti prema MSFI 13.

Poduzeća mogu izdati preferencijalne dionice s obvezom otkupa. Prema američkom ASC 480 i MSFI 9, financijski instrumenti s obvezom podmirenja klasificiraju se kao obveze. Izvjesno je da će se dionice s obvezom podmirenja i podmiriti. Obveza podmirenja postoji ako se od izdavatelja zahtijeva otkup dionica na ugovoreni dan dospijeca ili po nastanku određenog događaja (primjerice, smrti

⁶ <http://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/accounting-guides/pwc-guide-financing-transactions-debt-equity-second-edition-2015.pdf>

⁷ Financial reporting developments: A comprehensive guide Issuer's accounting for debt and equity financings, October 2015., Ernst & Yung

ulagatelja). Dionice koje su ugovorene s opcijom podmirenja ili koje su konvertibilne u drugu vrstu dionica ne smatraju se dionicama s obvezom otkupa jer otkup nije izvjestan. Dionice za koje je ugovoreno podmirenje varijabilnim brojem dionica druge vrste koje imaju utvrđenu fiksnu vrijednost obveze na određeni dan, mogu se također klasificirati kao obveza. Primjer takvih instrumenata su preferencijalne dionice s opcijom isplate. Ugovori s izdavanjem dionica, primjerice, forwardi, opcije ili waranti moraju se pažljivo vrednovati. Neki od tih ugovora, koji mogu zahtijevati transfer imovine (isplatu u novcu) u zamjenu za vlastite dionice smatraju se obvezama, a mogu biti i imovina. Primjer takvih instrumenata je put opcija koja daje mogućnost otkupa vlastitih dionica od imatelja dionica. Manje očit primjer je warrant sa uvjetnim otkupom preferencijalnih dionica. Takav warrant daje vlasniku pravo na isplatu ako nastupe uvjeti prema kojima se preferencijalne dionice moraju isplatiti.

Ugovori se mogu smatrati vlasničkim instrumentima, ako se nastupom uvjeta zahtijeva ili može zahtijevati od izdavatelja transfer varijabilnog broja dionica ili novčane vrijednosti dionica, a koji ne izlaže imatelja rizicima i nagradama na isti način kao i izdavatelja. Primjerice, vrijednost net settled put opcije za imatelja raste kada vrijednost dionica pada, što je inverzno povezano s vrijednošću dionica i stoga zahtijeva klasifikaciju kao obveza.

5. RAČUNOVODSTVENO ISKAZIVANJE VLASNIČKIH FINANCIJSKIH INSTRUMENTATA PREMA EU DIREKTIVI

Računovodstvena direktiva EU⁸ uređuje strukturu financijskih izvještaja zemalja članica EU. Ovom direktivom propisana je forma izvještaja o financijskom položaju. Članak 9. ove direktive daje opće upute glede sadržaja izvještaja o financijskom položaju i izvještaja o dobiti ili gubitku. Stavka 2 čl. 9. propisuje da se stavke u izvještajima iskazuju zasebno, a iskazivanje novih stavaka dopušta se jedino ako takve stavke nisu previđene propisanim izvještajima koji se prikazuju u nastavku.

Čl. 10. računovodstvene direktive EU propisuje horizontalni i vertikalni oblik bilance, koji su prikazani u aneksu III i IV ove direktive, navedenih u nastavku. Ovaj se rad bavi računovodstvenim iskazivanjem vlastitih financijskih instrumenata, stoga je važno naglasiti položaj vlastitih dionica u propisanim oblicima izvještaja o financijskom položaju. Aneks III propisuje horizontalni oblik bilance u sljedećem obliku:

⁸ Directive 2013/34/EU od 26. lipnja 2013. godine

Horizontalni oblik bilance (čl. 10 direktiva 2013/34/EU, aneks III)

- Imovina

- A. Upisani neuplaćeni kapital
- B. Osnivačka ulaganja
- C. Dugotrajna imovina (nematerijalna imovina, materijalna imovina, financijska imovina)
- D. Tekuća imovina
 - I zalihe;
 - II potraživanja;
 - III *ulozi*
 - 1. udjeli u povezanim društvima,
 - 2. *vlastite dionice (prema njihovoj nominalnoj vrijednosti ili, ako nemaju nominalnu vrijednost, prema njihovoj računovodstvenoj vrijednosti), ako je u skladu s nacionalnim zakonodavstvom koje dopušta njihovo iskazivanje u bilanci.*
 - 3. ostala ulaganja
 - IV novac.
- E. Predujmovi i aktivna vremenska razgraničenja

- Kapital, pričuve i obveze

- A. Kapital i pričuve
- B. Rezerviranja
- C. Obveze
- D. Pasivna vremenska razgraničenja.

Vertikalni oblik bilance određen je aneksom IV čl. 10 EU direktive o računovodstvu i prema njemu vertikalni oblik izvještaja o financijskom položaju je sljedeći:

Vertikalni oblik bilance (čl. 10 direktiva 2013/34/EU, aneks IV)

Imovina

- Imovina

- A. Upisani neuplaćeni kapital
- B. Osnivačka ulaganja
- C. Dugotrajna imovina (nematerijalna imovina, materijalna imovina, financijska imovina)
- D. Tekuća imovina
 - I zalihe;
 - II potraživanja;
 - III *ulozi*
 - 1. udjeli u povezanim društvima,
 - 2. *vlastite dionice (prema njihovoj nominalnoj vrijednosti ili, ako nemaju nominalnu vrijednost, prema njihovoj računovodstvenoj vrijednosti), ako je u skladu s nacionalnim zakonodavstvom koje dopušta njihovo iskazivanje u bilanci.*
 - 3. ostala ulaganja
 - IV novac.
- E. Predujmovi i aktivna vremenska razgraničenja
- F. Tekuće obveze
- G. Neto imovina ili obveze
- H. Ukupna imovina umanjena za tekuće obveze
- I. Dugoročne obveze
- J. Rezerviranja
- K. Pasivna vremenska razgraničenja
- L. Kapital i pričuve (upisani kapital, premija na upisani kapital, revalorizacijske pričuve, ostale pričuve, prenesena dobit ili gubitak prethodnih razdoblja, dobit ili gubitak tekuće godine)

Ekonomski sadržaj vlastitih izdanih instrumenata glavnice i njezina ukupna vrijednost određeni su Okvirom MSFI, a ukupna vrijednost glavnice jest rezidualna vrijednost proizašla iz vrednovanja imovine i obveza. Kupljeni vlastiti izdani financijski instrumenti, tj. trezorske dionice prema MRS-u 32⁹, prikazuju se u računovodstvu kao umanjenje glavnice. Nikakvi dobici ili gubici ne priznaju se pri kupnji, prodaji, emisiji ili povlačenju trezorskih dionica. Navedeni se postupak primjenjuje na trezorske dionice, neovisno jesu li trezorske dionice pojedinačnog poduzeća ili grupe. Uplaćena vrijednost ili naplaćena vrijednost njihovom ponovnom prodajom priznaje se izravno kao promjena vrijednosti glavnice.

Iz navedenog proizlazi da vlastiti izdani financijski instrumenti nikako u izvještaju o financijskom položaju ne mogu biti dio imovine. Na osnovi navedenoga vlastiti izdani financijski instrumenti mogu se u računovodstvu prikazati ili kao dio glavnice ili kao dio ukupnih obveza poduzeća. Pritom se transakcija otkupa vlastitih izdanih financijskih instrumenata može prikazati samo kao umanjenje obveze ili umanjenje vlasničke glavnice.

6. ZAKLJUČAK

Financijski instrumenti sadrže mnogobrojna prava i obveze, ovisno o uvjetima koji su ugovoreni pri njihovom ugovaranju. Često se u državama s nerazvijenim financijskim tržištem nalaze samo jednostavni oblici financijskih instrumenata pa se na njihovim financijskim tržištima češće nailazi na nerazumijevanje i krivo računovodstveno prikazivanje složenijih instrumenata. Iako je i u nacionalnim i u međunarodnim standardima financijskog izvještavanja velika pažnja posvećena i definiranju i klasificiranju te njihovom mjerenju, vrlo se često griješi, slučajno ili namjerno. S teorijskog aspekta klasifikacija financijskih instrumenata vrlo je jednostavna, što je u ovom radu i prikazano. No, u području primjene priznavanja i mjerenja događaju se i suštinske pogreške, od kojih je jedna vrlo značajna, a odnosi se na iskazivanje otkupljenih vlastitih izdanih financijskih instrumenata. Vlastitim otkupljenim dionicama, trezorskim dionicama, u ovom je radu usmjerena posebna pažnja. Razlog tome je njihovo klasificiranje prema EU računovodstvenoj direktivi kao dijela imovine poduzeća, prema kojoj se vlastite dionice prikazuju u okviru imovine poduzeća. Istodobno, potpuno je jasna njihova klasifikacija prema MSFI i prema FASB, prema kojima ih je jedino moguće prikazati kao dedukciju kapitala. Pri elaboriranju navedenog problema korišteni su standardi klasifikacije financijske imovine, financijskih instrumenata, vlastitih izdanih financijskih instrumenata i instrumenata glavnice. Prikazom standardnih rješenja u ovom području potvrđuje se da iskazivanje vlastitih otkupljenih dionica u imovini nije u skladu sa standardima financijskog izvještavanja, ni s teorijskog, a ni sa stajališta postojećih svjetski prihvaćenih standarda financijskog izvještavanja.

⁹ IASB, MRS 32 para 33

LITERATURA

1. Beyersdorff, Martin et al, International GAAP®2016 Generally Accepted Accounting Practice under International Financial Reporting Standards, Wiley & Ernst and Young 2016.
2. Flood M. Joanne, GAAP 2014., Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles, Wiley 2014.
3. Directive 2013/34/EU od 26. lipnja 2013. godine
4. Financial reporting developments: A comprehensive guide Issuer's accounting for debt and equity financings, Ernst & Yung, October 2015.
5. FASB Accounting Standards Codification Topic 480, Distinguishing Liabilities From Equity, 2015.
6. FASB Accounting Standards Codification Topic 825, Financial Instruments, 2016. International Financial Reporting Standards, IFRS Foundation 2015. <http://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/accounting-guides/pwc-guide-financing-transactions-debt-equity-second-edition-2015.pdf>

Josipa Mrša, Ph.D., Full Professor

Faculty of Economics, University of Rijeka, Rijeka, Republic of Croatia
mrsa@efri.hr

Josip Čičak, mag. oec.

Faculty of Economics, University of Rijeka, Rijeka, Republic of Croatia
josip.cicak@efri.hr

REPORTING ON OWN ISSUED FINANCIAL INSTRUMENTS

Professional paper

Abstract

Reporting on financial instruments is the field that went through the most important changes in financial reporting in the last decade. It is considered that reporting in this field is the most important cause of the recent world financial crisis. Thus, to achieve some order in this field, the IFRS 9 Financial instruments standard is issued. Still, some parts of reporting on financial instruments are still open for discussion. This works analyses reporting on own issued financial instruments according to IFRS and EU accounting directives and discuss about reporting on own financial instruments according to EU accounting directives.

Keywords: *own financial instruments, financial reporting, EU accounting directives*

JEL: M41